

Läänemere strateegia algatus – ideed ja tegelikkus*

TUNNE KELAM
Euroopa Parlamendi liige
2004–2019

Uute ELi liikmesriikide saadikute idee kujundada Euroopa Parlamendis Läänemere strateegiat andis eeskuju teiste makroregionaalsete strateegiate loomiseks.

Euroopa Liidu (EL) uute liikmesriikide saadikute esimene ühisalgatus pakkus aastal 2005 Läänemere strateegia nime all välja idee käivitada ELi esimene makroregionaalne strateegia.

Aastast 2004 hakkasid arvukad eurosaadikud aduma suure laienemise tekitatud uudset potentsiaali ELi kirdeosas: Läänemerest oli ootamatult saanud liidu sisemeri, mille ümber asusid kaheksa liikmesriiki: Eesti, Läti, Leedu, Poola, Saksamaa, Taani, Rootsi ja Soome. Erandi moodustasid vaid Soome lahe idasopis asuv Venemaa territoorium ning külma sõja algul kunstlikult loodud Kaliningradi enklaav. Sellest arusaamast võrsus Euroopa Parlamendi (EP) algatus, mida hakkas vedama parlamendisaadikute Balti-Euroopa intergrupp (töörühm) Briti

konservatiivi ja suure Balti riikide sõbra Christopher Beazley juhtimisel (Beazley oli eelnevalt ka EP – Eesti Parlamendaarse Ühiskomitee kaasesimees 2002–2004). Aktiivset osa selles etendasid rahvaesindajad Eestist, Lätist, Leedust, Poolast, aga ka Soomest, Rootsist ja Saksamaalt. Algatuse mõte oli viia ellu Läänemere piirkonna arengut edendav ja koordineeriv ELi strateegia.

Läänemere strateegia võiks tekitada sünergiaid piirkonna arengu hoogustamiseks.

Ettevalmistusi alustati aastast 2005, üks strateegia esimese versiooni autoreid oli Toomas Hendrik Ilves. Novembris 2006 jõudsime niikaugemale, et Europarlamendi täiskogu võttis suure hääleteenamusega vastu väliskomisjoni raporti, mille põhiautoriks oli Soome konservatiiv Alex Stubb (hilisem Soome välis- ja peaminister). Tulemuseks oli EP resolutsioon Läänemere

* Vt ka: Kelam (2021).

strateegiast (Euroopa Parlament 2006). Resolutsiooniga kuulutasid Europarlamendi liikmed Läänemere ELi *Mare Nostrum*'iks (sisemereks), tõstsid esile piirkonna erakordselt tihedaid omavahelisi suhteid ning rõhutasid sünergiat, mida ELi koordineeritav tihedama koostöö mudel võiks piirkonna arengu hoogustamiseks tekitada. EP kutsus Euroopa Komisjoni üles esitama omapoolne ettepanek ELi Läänemere strateegia elluviimiseks.

Algatajad nägid Läänemere strateegias vahendit, kuidas muuta antud regioon Euroopa kõige dünaamilisemalt arenevaks ja konkurentsivõimelisemaks piirkonnaks (vt ka Välisministeerium 2021). Tegemist polnud nõukoguliku kroonuoptimumiga, vaid kaine kalkulasiooniga, milles arvestati kaheksa asjaosalise riigi üllatavalt häid eeldusi: jõuline majanduskasv, haritud tööjõud, tugevad omavalitsused ja kodanikuühendused, aktiivsed väikeettevõtjad, rohujuurtetasandi ainulaadselt tihedad sidemed üle mere, madal korruptsioon jmt. Nende eelduste ärakasutamine pidi tuginema pikaajalise raamprogrammi olemasolule. EP pakkus välja ka uue strateegia rahastamise ELi eelarve erirealt. See soov ei leidnud aga enamuse heakskiitu – Komisjoni üldise seisukoha järgi pidi rahastamine toimuma olemasolevate ressursside parema ärakasutamise teel. Läänemere strateegia üks valdkond hõlmas ka Läänemere järjest ohtlikumalt saastuva ökoloogilise seisundi parandamist, milles oli määrav roll ELi koordineerimisel ja rahadel.

EP resolutsioon oli tähtis ning vajalik, kuid sellest ei piisanud. Ka Europarlamendi saadikute roll ei piirdunud resolutsiooni vastuvõtmisega. Selline ainulaadne algatus tuli nüüd „maha müüa“ Euroopa Komisjonile. Keegi teine peale algatajate polnud võimeline asja edasi ajama. Ees seisis ulatuslik ja pikaajaline lobitöö, et jätkuvalt selgitada Läänemere strateegia eesmärke ning võita juurde toetajaid. Eelmainitud

Balti-Euroopa intergrupp kujunes ajavahemikus 2004–2009 ainulaadselt dünaamiliseks, laiapõhjaliseks ja tõhusaks saadikuühenduseks. Selle koosolekud olid täis positiivset elektrit, ruum mahutas hädavaevu kõiki soovijaid. Teemadering ei piirdunud Läänemerega, vaid laienes suhetele Venemaaga, lähiajaloole ja totalitarismi kuritegude teadvustamisele. Eriti sihikindlat vastupanu organiseeris Balti-Euroopa intergrupp aastal 2006 algatatud Nord Streami projektile. Viimase juhte kutsuti intergrupi koosolekutele, kus nad pidid kogema nende senistest kogemustest täiesti erinevaid suhtumisi. Christopher Beazley osutus Balti-Euroopa intergrupi juhtimisel täiesti ebatüüpiliseks brittide esindajaks. Tema visioon oli ühendatud Euroopa, selle solidaarsus ja püsiväärtused. Beazley ei tundnud mingit aukartust ELi tippjuhtide ees, ta ajas Läänemere ja Balti riikide asja loominguliselt ja sihikindlalt. Kui tooride uus juht David Cameron lõpetas Briti konservatiivide koostöö Euroopa Rahvapartei (ERP) rühmaga, jäi Beazley põhimõtteliselt erinevale seisukohale. Ta ei allunud oma partei liidri korraldustele, astus avalikult ERP liikmeks, millega minetas võimaluse kandideerida 2009. aasta eurovalimistel. Nende valimiste järel jätkas Balti-Euroopa intergrupp laialdasele toetusele tuginedes tegevust, uueks esimeheks (2009–2014) valiti siinkirjutaja.

Brüsseli vanade kalade sõnul on väga harva esinenud seda, et Euroopa kodanike esindajailt lähtunud algatus võidaks ellu. Läänemere strateegia kujunes siin positiivseks erandiks. Olen ise saanud üliväärtuslikke kogemusi, kuidas kulgeb poliitiliste otsuste ettevalmistamise protsess ELi institutsioonides. 2007. aasta mais osalesin Balti-Euroopa intergrupi büroo liikmena kohtumisel Euroopa komisjoni presidendi José Manuel Barrosoga. Üsna pea sai selgeks, et suutsime Komisjoni juhti veenda Läänemere strateegia mõttekuses.

President Barrosolt lähtus peamine, mida temalt ootasime – positiivne signaal Euroopa Komisjonile. Tipust õhkuva soodsa suhtumise püüdsid õhust kinni sajad ametnikud. Läänemere strateegia konkreetset ettevalmistamist Komisjonis hakkas Barrosoga saavutatud kokkuleppe põhjal koordineerima regionaalarengu peadirektoraat. Kohtusime selle juhi Dirk Ahneriga regulaarselt alates 2007. aasta sügisest. Mul on siiani meeles meeldiv üllatus, kuidas suure ametkonna (Eesti mastaabis võiks kõnelda superministeeriumist) ülemus võib ilmutada sellist avatust, operatiivsust ja paindlikkust. Ahneri esimesel kohtumisel tehtud järeldus avas tee kõigele järgnevale, tema sõnul Läänemere strateegia on liiga hea, et lasta sellel sumbuda Euroopa Komisjoni kabinetides. Ta lubas teha omalt poolt kõik, et selle teostamisele kaasa aidata.

Õeldu ei jäänud sõnadeks. Regionaalarengu peadirektoraat hakkas koostama kokkuvõtet Läänemere piirkonnas senitehtust ja tegemist vajavast, kaasates koostöösse kümnekond muud peadirektoraati.

Teine staadium – Komisjoni positiivse kaasatuleku saavutamine – osutus vastu ootusi kiireks. Kõige pikemaks kujunes Läänemere algatuses osalema hakkavate asjaosaliste liikmesriikide heakskiidu ootamine. Minu algne lootus, et uue strateegia eestvedajaks võiks saada Eesti, osutus põhjendamatuks. Õnneks võttis lõpuks vedu Rootsi peaminister, meie sõsarpartei Moderaatide juht Fredrik Reinfeldt, kes lülitas Läänemere strateegia Rootsi 2009. aasta teise poole eesistumise prioriteetide hulka (vt ka Euroopa Ühenduste Komisjon 2009). Sama aasta detsembris toimunud Euroopa Ülemkogu otsusega saavutas ELi esimene makroregionaalne strateegia ametliku staatuse. Edasi järgnes kõige pikem ja visamalt teostuv etapp. Balti-Euroopa intergrupp püüdis asjaosalisi kokku viies, eri teemasid arutades ning konverentse organiseerides teha maksimumi, et algatajate algne kandev idee

Läänemere strateegiast kui piirkondliku potentsiaali käivitajast, lisaväärtuse tekitajast, mereülese sünergia kujundajast võiks rakenduda tegelikkusesse.

Paraku peab tunnustama, et just see idee osutus igapäevases poliitikas peaaegu teostamatuks utopiaks. Sünergia asemel, mis pidanuks kõnealuse piirkonna viima arengudünaamikalt ja koostöö kvaliteedilt

Värsked ideed närtsisid olemasolevate ametkondlike, liikmesriigikesksete mallide inertsis.

ELi kõige kiiremini areneva piirkonna seisundisse, närtsisid värsked ideed olemasolevate ametkondlike, liikmesriigikesksete mallide inertsis. Mereüleste koostööprojektide asemel muutus Läänemere strateegia väga suures osas osalejate riikide ametnike jaoks pigem omamoodi jõulupuuks, millest iga osaleja üritas juba olemasolevatele riigisestele ettevõtmistele lisatoetust saada. ELi piiriülesed ühisprojektid ja piirkonna kui terviku potentsiaali käivitamine – sõnades öeldi neile jah, aga praktikas üritas iga osaleja seista eelkõige omaenda huvide eest. Siit kumav pettumus on mõnevõrra subjektiivne ja kajastab algatajate ideaali, sest Läänemere strateegia on ka praegusel kujul genereerinud palju positiivset. Vaieldamatu on strateegia välispoliitiline mõju – see muutus eeskujuks teistele piirkondadele, kus asjaosalised riigid üritasid luua uusi makroregionaalseid strateegiaid, nagu Doonau jõgikonna riikide koostööprojekt jt (European Commission 2021).

KASUTATUD ALLIKAD

EUROOPA ÜHENDUSTE KOMISJON (2009). Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa majandus- ja sotsiaalkomiteele ja regioonide komiteele, mis käsitleb ELi Läänemere piirkonna strateegiat. KOM(2009) 248/3. Brüssel. – https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/communic/baltic/com_baltic_et.pdf

EUROOPA PARLAMENT (2006). Euroopa Parlamendi resolutsioon Põhjamõõtme Läänemere piirkonna strateegia kohta. – https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-6-2006-0494_ET.html

EUROPEAN COMMISSION [2021]. Macro-regional Strategies. – https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/macro-regional-strategies/

KELAM, T. (2021). Eesti eurosaadiku esimesed viisteist aastat Euroopa Parlamendis. – Riigikogu Toimetised, 43, 143–152. – <https://rito.riigikogu.ee/nr-43/eesti-eurosaadiku-esimesed-viisteist-aastat-euroopa-parlamendis/>

VÄLISMINISTEERIUM [2021]. Euroopa Liidu Läänemere strateegia. – <https://vm.ee/et/euroopa-liidu-laanemere-strateegia-lms>